

Hoofdredacteur ESB

a.jolink@sdu.nl

Geen krimp

Het Nederlandse kabinet liet onlangs weten onorthodoxe beleidsmaatregelen om de economische recessie te bestrijden niet langer uit de weg te gaan. De kennelijk orthodoxe beleidsinstrumenten werkten niet meer in deze barre tijden, waarin de werkloosheid oploopt en het begrotingsoverschot omslaat in een tekort. Met een beetje fantasie kan men de varianten van werkverschaffing al schetsen, waarin onorthodoxe maatregelen zich aaneen rijgen, met werklozenlegers die, met spade in de aanslag, op weg gaan om een nieuw Amsterdams bos aan te leggen, of de turfvelden in het oosten van het land te herontsluiten, of om een nieuwe afsluitdijk of kanaal te graven. De onorthodoxie kent geen grenzen.

Het kabinet heeft tevens aangegeven dat in de *war on economic crisis* alles is toegestaan en geen enkel huisje meer heilig is. De zengende onorthodoxie van het kabinet laat geen post op de begroting meer ongemoeid als dit minder uitgaven of meer inkomsten betekent. Dit betekent echter niet dat de hypotheekrente aftrek of de ontwikkelingssamenwerking of de JSF nu onmiddellijk ter discussie staan; deze posten zijn dan weliswaar niet heilig maar in de handen van sommige ministers dan toch in ieder geval veilig. Het ziet er naar uit dat de aanrechtsubsidie een minder rooskleurige toekomst tegemoet gaat, tenzij ook hier een minister voor gaat liggen. Het blijft echter wel de vraag waarom deze maatregelen als onorthodox worden aangemerkt, zeker als ze al decennia de economische discussie bepalen.

De directeur van het Centraal Planbureau, Coen Teulings, heeft inmiddels laten weten dat de veronderstellingen van de decemberramingen moeten worden bijgesteld, en dat de economische recessie nu een echte economische crisis dreigt te worden. Daarmee verbleken alle inzichten op wat orthodox of onorthodox is, en moet de aandacht worden gericht

op beleidsmaatregelen die snel effect hebben, maar vooral bijdragen tot een versterking van de structuur op langere termijn. Met een voorspelde economische krimp van 3,5 procent en een daling van de relevante wereldhandel van bijna tien procent is geen tijd meer voor politiek geharrewar over partijpolitieke stokpaardjes. De economische dijken staan op doorbreken en naar het zich laat aanzien zal de toename van het aantal werklozen in twee jaar tijd verdubbelen bij een daling van de beroepsbevolking. Er is op dit moment geen zinnig woord te zeggen over 2011 maar de voorspelde ontwikkelingen voor 2010 geven weinig reden tot optimisme voor de jaren erna.

Tegelijkertijd is het duidelijk dat de oorzaak en de oplossing moeten worden gezocht in de internationale conjunctuur. In een open economie zoals de Nederlandse economie, zullen de golven van de internationale economische ontwikkelingen versterkt voelbaar zijn in de invoer en wederuitvoer, waardoor binnenlandse beleidsmaatregelen geen oplossing zullen zijn voor de economische crisis. Het ligt meer voor de hand om als overheid de exportpositie van Nederland te verdedigen door internationaal protectionisme de kop in te drukken, door Europese samenwerking te bevorderen en door de Nederlandse economie te laten hervormen tot een internationaal concurrerende economie. Met name de hervormingen van de economie vragen om een langetermijnvisie op de concurrentiekracht van Nederland die verder gaat dan alleen loonkostenmatiging. Na handel en landbouw, scheepsbouw en textiel, zaadveredeling en chips, wordt het tijd om de flexibiliteit van de Nederlandse economische structuur op de proef te stellen. Meer dan eens is het tijd voor de *creative destruction* van Schumpeter. Welke kennisintensieve slag moet de Nederlandse economie slaan om in 2015 weer mee naar boven te drijven? Welke concentratie van kennis moet de Nederlandse overheid stimuleren in industriële complexen?

In de tussentijd zullen de werknemers van vandaag en de werknemers van de toekomst de crisis moeten zien door te komen, in de wetenschap dat er veel van hen zal afhangen. De werknemers van nu zijn ook de consumenten die de economie zullen aanjagen, maar kunnen dit alleen doen als er vraag is naar hun capaciteiten en vaardigheden. Het aanbod van arbeid zal zich moeten scholen in de nieuwe eisen van de vraag naar arbeid. Hierin kan de overheid een rol spelen als kennisbemiddelaar, zonder te vervallen in dirigisme noch zich te verschuilen achter een markt. Voor 2009 is het een illusie nog te denken in termen van afwending van het onheil en zit er niets anders op dan de schade te beperken; voor 2010 kan men zich voorbereiden op de grote klap; voor 2011 zou er maar een doel voor ogen moeten staan: geen krimp.